روزنامه شرق

شنبه ۲۳ آبان ۱۴۰۵
۴ جمادی‌الثانی ۱۴۴۸
۱۴ نوامبر ۲۰۲۶
سال بیست‌وسوم
شماره ۵۵۲۶
۴۰ هزار تومان
۱۲ صفحه

سیدستار هاشمی
وزیر ارتباطات و فناوری اطلاعات:

تثبیت رویکرد
و حقوق ارتباطی ایران
در اجلاس دوحه

۱

در «شرق» امروز می‌خوانید: روایت ۵ سال تلاش برای احیای جنگل در«لیشک»: بانی جنگل‌های فردا • نگاهی به گیشه پاییزی سینماها • در کنفرانس اقلیمی آنتالیا چه گذشت؟

حذف ونس از پرونده ایران و انهدام رادار آمریکا در بحرین؛ روایت «شرق» از نشانه‌های تازه در تغییر معادلات تهران و واشینگتن

معمای جنگ سوم

گزارش تیتر یک را در صفحه ۲ بخوانید

اختلاف ترامپ و ونس بر سر جنگ با تغییر مأموریت معاون رئیس جمهوری همراه شد

تغییر مهره‌ها در پرونده ایران

این گزارش را در صفحه ۵ بخوانید

عکس: gettyimages

یادداشت

پیشنهاد دوروزه؛ آیا دروازه توافق میان واشینگتن و تهران را باز می‌کند؟

محمدصالح صدقیان

روابط میان ایالات متحده و ایران در مرحله حساسی قرار دارد که در آن توازن شکننده‌ای میان فشارهای نظامی و مذاکرات غیرمستقیم حاکم است. این وضعیت بیش از هشت ماه پس از آغاز جنگ آمریکا و اسرائیل علیه ایران در ۲۸ فوریه ۲۰۲۶ ادامه دارد. شکست حزب جمهوری‌خواه در انتخابات میان‌دوره‌ای، فشارهای داخلی بر رئیس‌جمهور دونالد ترامپ را افزایش داده است. او لحن خود را در قبال تهران ملایم‌تر کرده، اما گزینه نظامی همچنان روی میز باقی مانده است. در مقابل، ایران بر شروط پیشینی خود پیش از ارائه هرگونه امتیاز اساسی پافشاری می‌کند، در حالی که میانجیگری قطر و پاکستان ادامه داشته و شکاف‌های گسترده‌ای ناشی از بحران اعتماد متقابل میان دو طرف وجود دارد. این صحنه تحت فشار، در را برای یک توافق مرحله‌ای یا تشدید نظامی محدود باز نگه داشته است؛ دو احتمالی که هر دو پیامدهای مستقیمی بر امنیت انرژی، اقتصاد جهانی و ثبات منطقه‌ای دارند. هفت تحول، صحنه را از زمان ناکامی در اجرای یادداشت‌تفاهم امضاشده میان طرف‌های ایرانی و آمریکایی در اسلام‌آباد در ۱۷ ژوئن ۲۰۲۶ و فروپاشی بعدی تفاهم در آگوست، تحت تأثیر قرار داده است. صحنه عملیات همچنان تقریبا روزانه در معرض خطر تشدید و عملیات نظامی محدود قرار داشته است. تنگه هرمز و اطراف آن شاهد حملاتی به نفتکش‌ها و کشتی‌های تجاری بوده و رسانه‌های ایرانی از حملات آمریکایی به اهداف ایرانی، به‌ویژه جزیره قشم، خبر داده‌اند. در این فضای پرتنش که به حالتی تقریبا روزانه و قابل انتظار تبدیل شده، هفت تحول اصلی برجسته شده است:

اول، نتایج انتخابات میان‌دوره‌ای آمریکا: شکست جمهوری‌خواهان در انتخابات میان‌دوره‌ای در سوم نوامبر، در حالی رخ داد که محبوبیت جنگ کاهش یافته، قیمت انرژی افزایش یافته و نارضایتی رأی‌دهنده آمریکایی از تأثیرات رویارویی با ایران بر زندگی روزمره‌اش بیشتر شده است. این فضا ترامپ را به ملایم‌کردن لحن خود واداشت. او در مصاحبه‌ای با شبکه سی‌ان‌ان در یکشنبه هشتم نوامبر گفت ازسرگیری حملات نظامی بزرگ علیه ایران «بسیار بعید» است، اگر مذاکرات بر سر برنامه هسته‌ای و بازگشایی تنگه هرمز پیشرفت کند. ترامپ روز دوشنبه نیز در پلتفرم «تروث‌سوشال» نوشت: «ما شتاب مثبتی را به سوی پایان‌دادن به این مناقشه می‌بینیم و اطمینان حاصل خواهیم کرد که منافع ایالات متحده در تمام مدت محافظت شود». او تأیید کرد که «گفت‌وگویی عالی» با شیخ محمد بن عبدالرحمن آل‌ثانی، نخست‌وزیر و وزیر خارجه قطر، در مورد ایران داشته است. سپس در اظهاراتی از کاخ سفید، تأکید کرد واشینگتن «راه‌حلی بلندمدت با ایران می‌خواهد» و اشاره کرد که اگر تغییری در خاورمیانه رخ دهد، کشورش کاملا آماده اقدام (نظامی) است؛ اما حملات جدید را «تا حد زیادی» بعید دانست و گفت اقدام نظامی «در این مرحله» ضروری به نظر نمی‌رسد.

دوم، فعال‌سازی میانجیگری قطر: همان‌طور که پیش‌تر اشاره شد، ترامپ با نخست‌وزیر قطر، شیخ محمد بن عبدالرحمن آل‌ثانی، در چارچوب تلاش‌ها برای آماده‌سازی شرایط ازسرگیری مذاکرات هسته‌ای، در کاخ سفید دیدار کرد. این تحرک قطری پس از نامه‌ای بود که جی‌دی ونس، معاون رئیس‌جمهور آمریکا، به دبیر شورای عالی امنیت ملی ایران، ارسال کرد. رضایی از تغییر لحن آمریکایی ابراز رضایت کرد و آن را نشانه‌ای از گشایش آمریکا به راه‌حل سیاسی دانست، بدون آنکه جزئیات محتوای نامه را فاش کند. به نظر می‌رسد دوحه تلاش می‌کند از فضای سیاسی جدید آمریکا برای سوق‌دادن دو طرف به سوی تفاهم مرحله‌ای استفاده کند؛ هرچند موانع همچنان بزرگ هستند.

ادامه در صفحه ۵

یادداشت

دفاع سایبری؛ چالش جدید سیستم غذا

محمدحسین عمادی
عضو هیئت تخصصی کمیته جهانی امنیت غذایی سازمان ملل HLPE-FSN

حملات گسترده سایبری هفته‌های اخیر به سامانه‌های سردخانه‌ای و تجهیزات کنترل دمای فروشگاه‌های زنجیره‌ای در فرانسه و چند کشور اروپایی، که به اتلاف مقادیر قابل‌توجهی از مواد غذایی فاسدشدنی انجامید، زنگ خطر تازه‌ای را برای متولیان صنعت غذا و سیاست‌گذاران امنیت غذایی جهان به صدا درآورد. این حملات نشان دادند که در جهان امروز، برای مختل‌کردن دسترسی میلیون‌ها نفر به غذا، دیگر نیازی به بمباران مزارع، تخریب انبارها یا محاصره بنادر و مرزها نیست؛ گاهی نفوذ به یک سامانه دیجیتال کنترل دما می‌تواند به اندازه یک عملیات نظامی، زنجیره تأمین و توزیع غذا را مختل کند. استفاده ابزاری از غذا به‌عنوان سلاح (Food Weaponization)، محروم‌کردن جمعیت‌های غیرنظامی از آب و غذا و به‌کارگیری محاصره غذایی در منازعات، پدیده تازه‌ای در تاریخ جنگ‌های بشر نیست. غذا همواره یکی از ابزارهای اعمال قدرت، فشار سیاسی و نظامی و تحمیل اراده بر طرف مقابل بوده است. با این حال، تحولات بنیادین فناوری، ارتباطات، تجارت و حمل‌ونقل در دهه اخیر، چهره‌ای جدید، پیچیده‌تر و به‌مراتب ناشناخته‌تر از این پدیده را پدید آورده است. تجربه جنگ غزه و استفاده از محدودیت دسترسی به غذا و آب به‌عنوان ابزار فشار بر جمعیت غیرنظامی، جنگ اوکراین و پیامدهای گسترده آن بر بازارهای جهانی غلات، نهاده‌های کشاورزی و تجارت مواد غذایی، و تحولات اخیر جنگ در خلیج فارس و اختلال در تردد از تنگه هرمز و دسترسی به نهاده‌های حیاتی صنعت غذا، به‌ویژه کودهای شیمیایی، تنها نمونه‌هایی از گسترش این روند هستند. وزیر خارجه آمریکا نیز در توییت اخیر (۱۰ نوامبر) خود و در توجیه تشدید محاصره غذایی، با بیان این نکته که «بالاخره باید غذا خورد»، ایران را به جنگ غذا تهدید کرد. اما در جهان امروز، جنگ غذا دیگر صرفا به معنای محاصره، تخریب منابع تولید یا جلوگیری از ورود مواد غذایی به یک کشور نیست؛ بلکه کنترل کل مسیرهای تجاری، اختلال در تأمین انرژی و نهاده‌ها، دستکاری بازارها، حمله به زیرساخت‌های لجستیکی و حتی نفوذ به سامانه‌های دیجیتال تولید، نگهداری و توزیع غذا نیز به ابزارهای جدید جنگ و اعمال قدرت تبدیل شده‌اند.

جنگ سایبری علیه سیستم غذا

حملات اخیر به سامانه‌های سردخانه‌ای فروشگاه‌های زنجیره‌ای در فرانسه، فصل جدید و نمونه روشنی از ورود جنگ غذا به مرحله‌ای جدید است. در این حملات، مهاجمان به‌سادگی با نفوذ به سامانه‌های متصل به اینترنت و کنترل از راه دور تجهیزات سرمایشی، تنظیمات دما و چرخه یخ‌زدایی را تغییر دادند و در نتیجه، مقادیر زیادی از محصولات غذایی منجمد و فاسدشدنی غیرقابل استفاده شد. صرف‌نظر از نتیجه نهایی تحقیقات درباره عاملان این حملات و گمانه‌زنی‌های سیاسی، اهمیت راهبردی این رویداد در آشکارشدن آسیب‌پذیری زیرساخت‌های حیاتی سیستم غذاست. نکته مهم این است که این آسیب‌پذیری صرفا به فروشگاه‌های زنجیره‌ای محدود نمی‌شود. کشاورزی هوشمند، سامانه‌های آبیاری خودکار، دامداری‌های صنعتی، تجهیزات شیردوشی رباتیک، کارخانه‌های فراوری مواد غذایی، انبارهای سرد، سیستم‌های حمل‌ونقل یخچال‌دار، بنادر و مراکز توزیع، همگی به‌تدریج به شبکه‌های دیجیتال و سامانه‌های کنترل از راه دور وابسته شده‌اند. به بیان دیگر، همان فناوری‌هایی که بهره‌وری، سرعت و کارایی سیستم غذا را افزایش داده‌اند، در صورت فقدان حفاظت مناسب، می‌توانند به نقاط آسیب‌پذیر و ابزارهای بالقوه تخریب آن تبدیل شوند.

کشورهای پیشرفته‌تر؛ آسیب‌پذیرترند

یکی از درس‌های مهم این حوادث، آسیب‌پذیری ساختاری کشورهای پیشرفته و برخوردار از فناوری‌های پیچیده است. برخلاف تصور رایج، برخورداری از فناوری پیشرفته لزوما به معنای برخورداری از امنیت بیشتر نیست. هرچه زنجیره تأمین و ارزش غذا دیجیتالی‌تر، متمرکزتر و به‌هم‌پیوسته‌تر باشد، احتمال بروز اختلالات زنجیره‌ای و پیامدهای فراگیر آن نیز افزایش می‌یابد. مطالعات اخیر در کانادا نشان می‌دهد که بخش کشاورزی و صنایع غذایی، با وجود وابستگی فزاینده به فناوری‌های دیجیتال، از نظر آمادگی و بلوغ امنیت سایبری با عقب‌ماندگی جدی مواجه است. پژوهشی که در سال ۲۰۲۵ درباره امنیت سایبری بخش کشاورزی و غذای کانادا منتشر شد، براساس مصاحبه با کشاورزان و متخصصان و نظرسنجی ملی از تولیدکنندگان نشان داد که کشاورزان معمولا امنیت سایبری را در اولویت‌های اصلی خود قرار نمی‌دهند؛ در حالی که متخصصان، تهدیدهای سایبری علیه این بخش را جدی و رو به افزایش ارزیابی می‌کنند.

ادامه در صفحه ۸

برگزیده‌ها

از تجربه جنگ ۸ ساله تا تحولات جنگ ۴۰ روزه بازاندیشی در معادلات جنگ و صلح با محمد درودیان

جنگ کجا باید تمام شود؟

۲

اختلال GPS از خیابان‌ها تا آب‌های خلیج فارس چگونه زندگی مردم را نشانه گرفته است

گم‌شدگان در شهر سرگردانان در دریا

۸

خشک‌شدن درختان آرام آرام دامن پارک‌های پایتخت را گرفت

سرخه‌حصار در مسیر چیتگر

۱۱

گفت‌وگوی «شرق» با بهروز گرانپایه، روزنامه‌نگار

مقصر خروجم از کیهان دیگران بودند!

۹

کاهش قدرت خرید و افزایش مصرف کالاهای کم‌دوام خسارت هنگفتی به اقتصاد و منابع کشور وارد می‌کند

تاوان تورم

۴

کالبدشکافی زمان، خاطره و تشفی خاطر در «ساعت نامعلوم بیداری»

باستان‌شناسی شفابخشِ حافظه

۶

یادداشت

توافق خوب یا توافق حداکثری؟

محسن هاشمی‌رفسنجانی

سرانجام و پس از حدود ۲۰ ماه ایستادگی و مقاومت با پرداخت هزینه‌های سنگین توسط ایران، جریان ترامپ و جمهوری‌خواهان با شکست کم‌نظیری در انتخابات مجلسین آمریکا مواجه شدند و هم‌زمان مأموریت تشکیل کابینه جدید اسرائیل نیز به رقیب نتانیاهو واگذار شد. این دو شکست، موجب شادمانی نه‌تنها ملت ایران بلکه اکثر دولت‌ها و ملت‌ها در سراسر جهان شد؛ چراکه افکار عمومی در عرصه بین‌الملل از سلطه‌طلبی، زورگویی، ضدونقیض‌گویی و فقدان پایبندی دولت‌های ترامپ و نتانیاهو به معاهدات و قوانین بین‌المللی و حتی قوانین داخلی ایالات متحده و اسرائیل، به انزجار رسیده بود و جا دارد این شکست را به ملت ایران و خانواده‌های شهدا و آسیب‌دیدگان تجاوزات آمریکا و اسرائیل تبریک بگوییم.

تا تشکیل کنگره و سنای جدید که با اکثریت حزب دموکرات شکل می‌گیرند، حدود دو ماه فرصت باقی است و از این فرصت می‌توان برای کسب دستاورد این همه ایثارگری و آسیب به زیرساخت‌ها و از دست دادن مسئولان کشور و غیرنظامیان استفاده کرد.

در جنگ تحمیلی از سوی صدام، چند بار پیروزی‌های مقطعی به دست آمد؛ در فتح خرمشهر، در تصرف فاو و در شلمچه. با این حال، ذهنیت ایدئال‌گرای طیفی از تصمیم‌گیران که به دنبال پیروزی حداکثری بودند، موجب شد تا از این پیروزی‌های مقطعی دستاورد مهمی کسب نکنیم و در نهایت آنها را از دست بدهیم. البته قطع‌نامه ۵۹۸ که در نهایت پایه آتش‌بس و صلح پایدار شد، نتیجه همین پیروزی‌ها بود؛ اما اگر در زمان خود یعنی بلافاصله پس از تصویب این قطع‌نامه در شورای امنیت سازمان ملل در تیرماه ۱۳۶۶، از فرصت استفاده می‌کردیم، با هزینه‌های کمتری به صلح می‌رسیدیم.

ادامه در صفحه ۹

سرمقاله

نظریه‌پردازان جنگ

احمد غلامی

اگرچه بانیان جنگ دولت‌ها هستند، اما در دنیای مدرن جنگ پدیده‌ای اجتماعی است و زندگی روزمره تحت تأثیر آن قرار دارد. بنابراین جنگ دیگر صرفا پدیده‌ای نظامی نیست، بلکه موضوعی جامعه‌شناختی، مردم‌شناختی و روان‌شناختی نیز هست و باید طیف گسترده‌ای از متفکران درگیر چرایی و اثرات آن باشند. اما در ایران به ندرت متفکری مستقلا درباره این موضوع اندیشیده، کاوش و تحقیق کرده و دراین‌باره صاحب نظر و تئوری است، همچون سون تزو، ماکیاولی و معاصران کلاوزویتس، ریمون آرون، رنه ژیرار و بسیار چهره‌های دیگر که از بُعد فلسفی به جنگ پرداخته‌اند، ازجمله کارل اشمیت، هابز، آگامبن و دیگران. جنگ و خشونت با آدمی زاده شده و تا زمان مرگش همراه او است. اگر به جنگ از بعد وسیع‌تری بنگریم و به روابط روزمره تعمیمش بدهیم، باید گفت ما همواره در حال جنگ هستیم؛ جنگ با خود و جنگ با دیگری. شمس لنگرودی حتی در اشعار عاشقانه حافظ و مولانا اثرات ستیزه‌گری و جنگ‌طلبی را ردیابی می‌کند. جنگ بخشی جدایی‌ناپذیر از جامعه است که به آن تحمیل شده یا خودش به استقبال آن رفته است.

آدمی از جنگ و چهره کریه آن بیزار است، اما چه می‌شود که گاه به آن عشق می‌ورزد و حتی به آن اعتیاد پیدا می‌کند. تجسم این اعتیاد، نه به‌عنوان نخست‌وزیر بلکه به‌عنوان فرد، نتانیاهو و حامیانش هستند و تا چنین افرادی هستند، جنگ اجتناب‌ناپذیر خواهد بود و مقاومت حیثیت دارد. از این‌رو است که جنگ موضوعی صرفا نظامی نیست و باید به همه ابعاد آن اندیشید. جنگ رهایمان نمی‌کند و حتی اگر خودمان را کنار بکشیم، از درزها و منافذ به زندگی راه می‌یابد و ما را می‌گزد. از این‌رو است که متفکران جنگ‌پژوه ازجمله کلاوزویتس، آرون و ژیرار اهمیت پیدا کرده و ما در این روزگار به سراغشان می‌رویم.

ادامه در صفحه ۹

یادداشت

تثبیت رویکرد و حقوق ارتباطی ایران در اجلاس دوحه

سیدستار هاشمی
وزیر ارتباطات و فناوری اطلاعات

سفر به دوحه و حضور در اجلاس جهانی سران مختار اتحادیه بین‌المللی ارتباطات (ITU PP-26)، برای ما به‌ویژه در شرایط کنونی، صرفا فرصتی برای شرکت در یک رویداد بین‌المللی یا مجموعه‌ای از دیدارهای دوجانبه نبود؛ مسئله اصلی، حضور مؤثر در جایی بود که بخشی از قواعد آینده ارتباطات جهان شکل می‌گیرد و صدا، رویکرد و حقوق کشورها به دنیا مخابره و ثبت می‌شود؛ چراکه امروز ارتباطات فراتر از یک حوزه فنی، به یکی از ارکان امنیت ملی، رشد اقتصادی و کیفیت زندگی مردم تبدیل شده است. از این‌رو، حضور مؤثر در نهادهای تصمیم‌گیر جهانی، فرصتی برای مشارکت در شکل‌دهی قواعد آینده و تثبیت جایگاه ایران در عرصه ارتباطات است.

در همین راستا، یکی از موضوعاتی که در این اجلاس با جدیت دنبال کردیم، ضرورت توجه به امنیت زیرساخت‌های ارتباطی و پیامدهای حملات نظامی و سایبری بر شبکه‌ها و خدمات عمومی بود. تجربه جنگ اخیر ایران نشان داد که زیرساخت ارتباطی، در شرایط بحران تا چه اندازه برای تداوم زندگی روزمره مردم اهمیت دارد. آسیب به صدها سایت ارتباطی و مرکز تحقیقات فضایی و مواجهه با حملات سایبری متعدد، در کنار تلاش متخصصان برای حفظ خدماتی همچون آموزش، بانکداری و سلامت، واقعیتی بود که در این اجلاس به گوش دنیا رسید. بنابراین در گفت‌وگو با دبیرکل اتحادیه بین‌المللی مخابرات، بر ضرورت ارزیابی جامع، بی‌طرفانه و مستند این خسارت‌ها و پیگیری قطع‌نامه ۱۴۳۶ تأکید و اعلام شد که انتظار ما از اتحادیه، فراتر از ثبت یک موضع یا صدور بیانیه است.

در عین حال، هیئت ایرانی از فرصت فراهم‌شده در این اجلاس، تنها از حملات، اقدامات و تجربیات پیچیده در پایداری ارتباطات سخن نگفت؛ ظرفیت‌های کشور در توسعه خدمات دیجیتال، گسترش فیبر نوری، اتصال مناطق روستایی و شکل‌گیری اقتصاد دیجیتال نیز بخشی از تصویری بود که ارائه شد.

ادامه در صفحه ۳